VALENTĪNA OPALĀ

CAURI GADSIMTIEM LAIKĀ UN TELPĀ

(JĀNIS STRUPULIS – PAULA STRADIŅA BALVAS LAUREĀTS)

Par izcilu mediķu un zinātnieku portretu atveidojumu medaļu mākslā Latvijas Zinātņu akadēmijas pilnsapulcē Paula Stradiņa balvu kopā ar attiecīgu diplomu 1997.gada 21.februārī Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs un Latvijas Medicīnas akadēmijas (AML) Medicīnas vēstures institūts piešķīra tēlniekam Latvijas Zinātņu akadēmijas goda loceklim Jānim Strupulim. Balvas piešķiršanas komisijas sastāvā ietilpa: M.Anže, docents K.Ē.Arons (priekšsēdētājs), A.Dirbe, *Dr.med.* J.Salaks, akadēmiķis J.Stradiņš un *Dr.med.h.c.* A.Viksna. J.Strupuļa kandidatūru apbalvošanai izvirzīja K.Ē.Arons. Viņa priekšlikumu atbalstīja J.Salaks, J.Stradiņš, kā arī citi ekspertu komisijas locekļi.

Iedibināto tradīciju – laureātam saņemot balvu nolasīt akadēmisku lekciju par sev tuvu tēmu – šoreiz savdabīgā veidā aizstāja personalizstāde. Vernisāža «Medicīnas vēsture medaļās» tika atklāta 1997.gada 20.jūnijā Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā, un tā notika, ievadot 3.Pasaules latviešu ārstu kongresu Rīgā. Piešķirtās balvas – J.Strupuļa paša veidots abpusējs bronzas reljefs (ar Asklēpija atveidu) – saņemšanas ceremonijā runāja akadēmiķis J.Stradiņš, raksturojot laureāta veikumu zinātnē un mākslā. Apsveikuma vārdus teica arī Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents T.Millers. Ekspozīcijā tika parādīta tikai neliela daļa no J.Strupuļa pārsteidzoši bagātā medaļu klāsta (agrākā datēta ar 1975.gadu, bet pēdējā ar 1996.gadu), darbi, kuri nozīmīgi ar medicīnas tematikas atspoguļojumu. Līdzās tiem – plastilīna oriģināli, gleznas, zīmējums.

Medicīnas tēmas risinājumam pasaules, kā arī latviešu tēlotārmākslā arvien piemīt historisma ievirze, kas veido sasaiti mākslas un medicīnas vēstures tēlojumā. Interese par šo tēmu iezīmējās jau viduslaikos, renesanses mākslā, tā turpinās arī vēlāk. Medicīnai veltītie darbi ir ļoti daudzveidīgi, sākot ar vienkāršām ārstniecības ainām, dokumentētām ķirurģiskām operācijām, satīriskiem tēlojumiem un beidzot ar kompozīcijām par godu kādam izcilam medicīnas darbiniekam vai vēsturiskam notikumam. Šajā tematiskajā lokā ir iegājis arī Jānis Strupulis. Viņa akadēmiski līdzsvarotajās medaļās un plaketēs hronoloģiskā secībā var izsekot darba tēmām un sižetiem, atklājot tikai dažas dominantes: ārsts, zinātnieks, slimnīca, muzejs. To visu var koncentrēt dziļas ieinteresētības un mīlestības idejā, ko pārstāv perfekti veidoti tēli, vēsturiski objekti, to simbolika, kas vijas cauri visai J.Strupuļa mākslai.

Mākslinieku Jāni Strupuli personālizstādes atklāšanas reizē sveic Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents T.Millers

Pievēršanās medicīnai kā zinātniskai disciplīnai mākslinieku satuvina ar pasaules kultūras tradīcijām, ar citu meistarū veidoto pieredzi, bagātina ar pasaules mākslas un medicīnas pētījumos gūtajiem iespaidiem. Raksturīgi piemēri – viņa izstādes darbi: «Dž.Frakastoro» (1986), «Inhoteps» (1987), «Paracelsus» (1986). Mūsu kultūrvēsturisko mantojumu bagātina arī jubilejas un piemiņas medaļas latviešu ārstiem un medicīniskā rakstura iestādēm. Tā, piemēram, «P.Stradiņš» (1975), «D.H.Grindelis» (1992), «J.Maizīte» (1983), «Gaiļezera slimnīca» (1988), «E.Bergmaņa klinika» (1993). Divi no medicīnai veltītiem darbiem ir vairākās variācijās. Un J.Strupuļa sniegtā tie ir J.Jēģermanim (1990) un Farmācijas muzejam (1987) veltītās medaļas. Viens no pēdējiem darbiem ir dermatovenerologam, Latvijas Baltā Krusta biedrības dibinātājam un vadītājam P.Sniķeram (1996) veltītā piemiņas medaļa, kas reizē ir korporācijas «*Fraternitas Metropolitana*» goda zīme. Darbam raksturīgs skaidrs siluets, kurā portretiskajam attēlam stilistiski labi pieskaņots teksts un aksesuāri.

Tēlnieku ar Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeju satuvina ne tikai izstāde. Noturīgas attiecības, cieša, radoša sadarbība ir izveidojusies vairāku gadu gaitā. Ir veikti pasūtījumi, muzejam dāvinātas medaļas, plaketes, plastilīna oriģināli, bet 1996.gada 17.aprīlī Jānis Strupulis dāvināja 66 muzeja specifikai atbilstošus estampus (24 Rietumeiropas 18.–19.gs. gravīras un litogrāfijas, 42 Japānas 19.gs. kokgrebumus), kas papildināja un bagātināja muzeja seno mākslas darbu klāstu.

Medaļa ir mīnatiurs piemineklis. Tā ir viena no mākslām, kas gadsimtiem cauri – sākot no renesanses līdz pat mūsu dienām nes sevi nedziestošu liesmu. Ilustrējot šo domu var atsaukties uz paša mākslinieka teikto: *«Medaļa ir mūžīga. Celtnes pārvēršas drupās, sairst papīrs, audekls un koks, izbalē krāsas, saplīst keramika un marmors, bet medaļas un monētas atrod pēc tūkstošiem gadu».*

Tēlnieka veidotie sīkplastikas darbi ir vērtīgs ieguldījums vispārējā medicīnas kopainā. Tie ļauj ielūkoties mākslinieka darba procesā, vēsturisko notikumu kaleidoskopā, dod plašu izziņas materiālu par aizsaulē aizgājušām izcilām personībām, par laikmetu, kad viņi dzīvoja un strādāja. Savā mākslā Jānis Strupulis ir pieskāries būtiskākajam medicīnas vēsturē. Atveidojot dažādas ārstu personības, dažādu gadsimtu sarežģītās peripetijas ir skats kāds kopīgs dzīves izjūtas pavediens.

THROUGHOUT CENTURIES – IN TIME AND SPACE (JĀNIS STRUPULIS - WINNER OF PAUL STRADIŅŠ PRIZE) (SUMMARY)

By Valentīna Opalā

At a general meeting of Latvia's Academy of sciences Jānis Strupulis (b. 1949) – sculptor and honorary member of Latvia's Academy of sciences was awarded the Paul Stradiņš prize and a diploma in 1997, February 21, for representing the art of medals, portraying famous physicians and scientists. He is the author of medals, plaques and small forms of painting and graphic art. His favourite branch is making medals. He has taken part in 250 exhibitions and has been awarded prizes in the Baltic triennial in 1986, 1989. and 1995; gold medals in the X and XII Dante bienniales in 1992 and 1996.

Valentīna OPALĀ
Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs
Antonijas iela 1
Rīga VDP LV-1360
Latvija